

1 Як навучыць малодшых школьнікаў быць першымі карыстальнікамі Інтэрнэту?

Першае знаёмства са старонкамі Інтэрнэту вучняў пачатковай школы лепш пачынаць не са старонак „жывога“ Інтэрнэту, а, праглядаючы разам з імі запісаныя на школьным серверы ці настаўніцкім камп’ютэры навучальныя вэб-старонкі. Пачынаць варта з прадмету, для якога настаўнік можа прадугледзіць пошук і выбар інфармацыйных крыніц: гэта можа быць, напрыклад, прыродазнаўства, грамадзянская асвета, Я і Украіна. Настаўнік мусіць загадзя падрыхтаваць некалькі вэб-старонак, якія адпавядаюць тэме ўрока і ўзросту вучняў. Гэтыя старонкі ён можа сам лёгка стварыць у праграме Microsoft Publisher або перапісаць з кампакт-дыску праграмы „Intel: Навучанне для будучыні“ з прыкладаў вучнёўскіх работ Партфоліо навучальных праектаў. Варта зазначыць, што ўкраінамоўная Інтэрнэт-прастора пакуль што надзвычай бедны на вэб-старонкі, якія можна выкарыстоўваць для малодшых школьнікаў.

Можна падабраць некалькі старонак па тэме, а можна для такога навучання ўзяць адну невялікую па аб’ёме і тэкставым матэрыяле вэб-старонку, адпаведную тэме ўрока і ўзросту вучняў, запісаць на свой камп’ютэр і, адрэдагаваўшы, стварыць некалькі версій гэтай старонкі, наўмысна зрабіўшы ў іх некалькі „памылак“ (увёўшы няслушную інфармацыю, недакладныя спасылкі, цытаты з „пропускам“ імёнаў аўтараў, іх кантактных адрасоў, можна ўставіць памылковыя фатаграфіі аб адрэдагаваць іх, дапусціўшы наўмысныя памылкі і г.д.) Гэтую інфармацыю можна або загрузіць на камп’ютэры вучняў, або раздрукаваць на асобных аркушах паперы. Падзяліўшы клас на маленькія групы, прапанаваць вучням кожны асобны аркуш (вэб-старонку) для аналізу. Аналіз вучні мусяць праводзіць у пэўнай форме.

Можна прапанаваць для правядзення такога занятку старонку пра дыназаўраў, бо тэма ёсць цікавай для вучняў гэтага ўзросту. Яны ўжо маюць пэўныя веды, звесткі пра дыназаўраў, так што тэма ім часткова знаёмая. Урок можна пачаць з фазы актуалізацыі, структураванага агляду ў выглядзе кароткага паведамлення ці размовы па тэме, дастатковай для таго, каб скіраваць думкі вучняў і абудзіць у іх зацікаўленасць. Напрыклад, можна абмеркаваць пытанне „Што мы ведаем аб смерці дыназаўраў? Ці сапраўды яны ўсе загінулі? Адкуль мы пра гэта ведаем?“ На працягу ўрока вучні мусяць паступова запаўняць такую табліцу на класнай дошцы.

Што ведаем?	Што жадаем даведацца?	Што даведаліся з сайта?	Як праверыць? Ці праўда?
-------------	-----------------------	-------------------------	--------------------------

Запоўніўшы разам з настаўнікам першыя дзве калонкі табліцы на дошцы, вучні ў малых групках разглядаюць вэб-старонку, чытаюць артыкул і запаўняюць форму „Крытычнае ацэньванне вэб-сайтаў. Пачатковая школа“. У малых групках вучні абмяркоўваюць, што могуць запісаць у трэцюю калонку табліцы, а апошнюю запаўняюць разам з настаўнікам пасля абмеркавання высноваў кожнай групы.

Для вучняў малодшых класаў можна прапанаваць наступную форму:

Крытычнае ацэньванне вэб-сайтаў. Пачатковая школа

Імя вучня: _____ Дата: _____

URL (адрас) вэб-старонкі <http://> _____

Назва сайта _____

Частка 1: Разглядаем старонку

Уважліва разглядзіце старонку, прачытай пытанні, праставі X у калонцы „так“ ці „не“

№	Пытанне	Так	Не
1.	Ці ёсць на старонцы дата, калі была створаная старонка?		
2.	Ці ёсць імя аўтара артыкула, размешчанага на старонцы?		
3.	Ці ёсць на старонцы звесткі, якая арганізацыя або асоба размесціла гэтую старонку ў Інтэрнэце?		
4.	Ці ёсць на старонцы электронны адрас (або тэлефон, паштовы адрас і г.д.), каб можна было звязацца з аўтарам?		
5.	Ці дастаткова вялікія і выразныя малюнкi на старонцы, каб іх можна было добра разглядзець?		
6.	Калі на старонцы ёсць фатаграфіі, ці выглядаюць яны рэальнымі?		

Частка 2: Чытаем уважліва

№	Пытанне	Так	Не
1.	Ці гаворыць назва артыкула, аб чым ён?		
2.	Ці напісана ва ўступнай частцы, аб чым дакладна гэтая старонка?		
3.	Ці ёсць у артыкуле тое, з чым ты нязгодны?		
4.	Ці ёсць на старонцы такая інфармацыя, якая можа быць некарэктнай, няслушнай?		
5.	Ці дапамагаюць табе малюнкi ці фатаграфіі лепей зразумець змест?		
6.	Ці ёсць граматычныя памылкі на старонцы?		
7.	Калі на старонцы ёсць фатаграфіі/малюнкi, ці вядома, хто, дзе і калі іх зрабіў?		

Частка 3: Чаму ты навучыўся?

Праглядзі ўсе пытанні з Частка 1 і Частка 2 і свае адказы на іх, запішы свае высновы: Ці можна давяраць усёй інфармацыі, якая ёсць на гэтай старонцы? Ці дапамагла табе гэтая старонка больш даведацца па тэме ўрока?

Пасля прэзентавання кожнай групай вынікаў яе працы, разам з усімі вучнямі дарэчна абмеркаваць,

што менавіта (якія індикатары, крытэры) дапамагае нам высветліць, ці варта выкарыстоўваць для навучання такую вэб-старонку.

Вучні трэціх-чацвертых класаў досыць добра спраўляюцца з такой работай. Каб зацікавіць вучняў, можна правесці гэтую работу ў выглядзе гульні, напрыклад, „Знайдзі, што аўтар старонкі наблытаў“, або стварыць дэтэктыўную гісторыю („Паляўнічыя на фальшыўкі“ (падробкі), „Выкрывальнікі“, „Знайдзі махляра“).

Як дадатковае заданне можна папрасіць вучняў праверыць некаторыя факты і звесткі з прапанаваных артыкулаў, карыстаючыся энцыклапедыямі і іншымі артыкуламі з Інтэрнэту на гэтую ж тэму.

2 Як ператварыць малодшых падлеткаў у выкрывальнікаў таямніц Інтэрнэту?

Для вучняў сярэдніх класаў можна правесці аналагічныя практыкаванні і ўрокі, але *тэмы* для такой работы варта выбраць іншыя, такія, як, напрыклад, паленне, гараскопы, экалогія роднага краю, краіны.

Калі асноўнымі прыкметамі для крытычнага ацэньвання вэб-рэсурсаў для вучняў малодшага школьнага ўзросту ёсць *вызначэнне аўтарства, кампетэнтнасці аўтара, індывідуальнасці даты стварэння* ці абнаўлення і *праверкі інфармацыі іншымі шляхамі* і крыніцамі, дык для вучняў сярэдняга школьнага ўзросту можна паступова ўводзіць такія новыя індикатары, як:

2.1 Распазнаванне прапагандысцкіх тэхнік

Ніжэй прыведзеныя найчасцейшыя ўжыванні ў Інтэрнэт-артыкулах тэхнікі прапаганды.

- Найбольш пашыраным сродкам ёсць „**прыхаваная рэклама**“, або рэклама, якая „маскіруецца“ пад навуковыя або інфармацыйныя артыкулы.
- „**Перанясенне**“ — выкарыстанне імёнаў, фраз або сімвалаў, якія могуць зрабіць чаканы ўплыў. Напрыклад: выкарыстанне фатаграфіі кіназоркі ці вядомага дзеяча на першай старонцы сайта, каб людзі выходзілі на старонку пры правядзенні пошуку; далучэнне да „ключавых слоў“ на вэб-старонцы такіх імёнаў ці назваў, каб пошукавая машына звярнулася менавіта на гэтыя старонкі.
- „**Прыхаванне**“ — прэзентаванне выключна такой інфармацыі, якая дае пералік пазітыўных якасцяў, рысаў, прыкмет пэўнай вынаходкі, тавару, спосабу без прывядзення пераліку негатыўных.
- „**Прычарны вагон**“ — выкарыстанне інфармацыі, якая ўплывае на паводзіны, якая выкарыстоўвае звесткі аб выкарыстанні людзьмі пэўнай групы чагосьці, што „адрознівае“ іх ад „іншых“ напрыклад, часта на моладзевых старонках Інтэрнэту, сцвярджаецца, што большасць моладзі ўжывае алкагольныя напоі. „Далучайся да нас!“, — заклікаюць такія сайты, або пытаюць: „А ты ўжо спрабаваў? Купіў?“

- „**Псеўданавуковасць**“ — наданне пэўным рэкламным артыкулам выгляду навуковых, дзе зазначаюцца няісныя ўстановы, несапраўдныя імёны навукоўцаў. У Інтэрнэце, напрыклад, вельмі шмат артыкулаў, якія распавядаюць пра пэўныя лекі, тавары, якія на першы погляд, не нясуць рэкламнага характару, а выглядаюць як навуковыя артыкулы.
- „**Сведчанне**“ — рэкамендацыі або падтрымка, якія надаюцца вядомымі ці ўплывовымі людзьмі. Напрыклад: вядомы футбаліст рэкламуе ў Інтэрнэце піва.
- „**Малюнкі-антысведкі**“ — вельмі часта прыкметамі прыхаванай прапаганды ёсць неадпаведнасць ілюстрацый зместу артыкула, падбор фатаграфій, якія зробленыя зусім не падчас апісаных падзеяў і з’яваў. Часта ў Інтэрнэце прыводзяцца адрэдагаваныя несумленнымі аўтарамі чужыя, „падтасаваныя“ фотаздымкі, якія змененыя/замененыя дэталі.

Варта пазнаёміць вучняў з **лексічнымі прыёмамі** прыхаванай прапаганды.

1. Выкарыстанне ў артыкулах слоў з негатыўным адценнем, такіх як: няўдалы, неразумны, безразважны, неразборлівы, незразумелы, няясна, няпроста, ненадзейна, цяжка (збольшага пра канкурэнтаў).
2. Выкарыстанне слоў з яўным пазітыўным адценнем э такіх як: прываблівы, прыгожы, разважлівы, карысны, сучасны, смачны, добры, разумны, надзейны, просты для ўжывання, лёгка засвойваецца, проста выкарыстоўваць, лёгка заўважыць, здаровы і г.д.
3. Ужыванне абагульненняў, генералізацыяў, катэгарычных меркаванняў: усе, ніхто, большасць, меншасць, заўсёды, ніколі і г.д.
4. Выкарыстання ў такіх артыкулаў „псеўданавуковай“ лексікі, г. зн. слоў, якіх няма сярод навуковых тэрмінаў, састарэлых навуковых тэрмінаў.
5. Выкарыстанне наўмысна пераабцяжаранай навуковамі тэрмінамі мовы.

Часта падобных „навукоўцаў“ і „экспертаў“ можна выкрыць простым падлікам такіх слоў.

2.2 Прыхаваныя матывы і мэты

Важна і цікава пачаць навучаць вучняў сярэдніх класаў распазнаваць **прыхаваныя матывы** стварэння артыкулаў. Найчасцей аўтары такіх артыкулаў зусім не зазначаюць мэтаў публікацыі і мэтавай групы. (Напрыклад, старонка для вучняў, ці для студэнтаў, ці навуковых супрацоўнікаў і г.д.) У такіх артыкулах звычайна невыразна напісана, чаму аўтар напісаў гэты артыкул, на чым настойваюць аўтары. Ідзе маскіроўка пад „незалежнага“ эксперта, які піша для ўсіх.

Трэба паступова спачатку даць вучням магчымасці адказаць на пастаўленыя настаўнікам пытанні, а потым падштурхнуць вучняў самім ставіць сабе і іншым пытанні кшталту: *Чаму аўтар напісаў гэты артыкул? Для каго? Якія ў яго яўныя матывы? Ці ёсць прыхаваныя матывы? Якімі яны могуць быць? Ці ёсць у аўтара „замоўнікі“? Інтэрэсы якіх кампаній або груп насельніцтва ён можна прадстаўляць?*

2.3 Парушэнне логікі

Выкарыстанне элементаў „няслушнай логікі“, калі парушаецца лагічная пабудова сцверджанняў і робяцца няслушныя высновы.

3 Якія заняткі і практыкаванні можна правесці з вучнямі сярэдных класаў?

Для „зняцця масак з Інтэрнэт-герояў і злодзеяў“ можна прапанаваць вучням сярэдных класаў:

1. Запоўніць спецыяльную форму „**Форма ацэньвання вэб-сайтаў (сярэдня класы)**“ індывідуальна, у парах ці малых групах. Абмеркаваць высновы усім класам.
2. Пры правядзенні ўрока па ацэньванні вэб-сайтаў можна аднаму з удзельнікаў групы даць заданне проста падлічыць пазітыўныя эпітэты і словы, другому — негатыўныя, трэцяму — нейтральныя — з зазначэннем, да якой менавіта ідэі, падзеі ці тавару яны адносяцца.

Можна правесці практыкаванне, выкарыстоўваючы „Т-схему“ („Т-дыяграму“)

Пазітыўныя словы	Негатыўныя словы

ці „М-схему“ („М-дыяграму“)

Пазітыўныя тэрміны	Нейтральныя тэрміны	Негатыўныя тэрміны

3. Як дадатковае заданне можна папрасіць вучняў праверыць пэўныя „факты“ і сцверджанні з прапанаваных артыкулаў, карыстаючыся энцыклапедыямі і іншымі артыкуламі з Інтэрнэту на гэтую ж тэму.
4. Можна паспяхова выкарыстоўваць здольнасць праводзіць ацэньванне па дадзеных настаўнікам ці ўласных прыкметах — ранжаванне такіх крытэраў. Напрыклад, напісаць, чаму вучні давяраюць менавіта гэтаму сайту. Паспрабаваць вылучыць найбольш характэрныя прыкметы, па якіх можна давяраць інфармацыі, прыведзенай на сайце. Можна прапанаваць заданне праранжаваць сайты па дадзенай тэме ад найлепшага да найменш прыдатнага для выкарыстання.
5. Акрамя крытычнага чытання, пра якое зазначалася пры аналізе старонак у пачатковай школе, для вучняў 6–7 класаў можна прапанаваць заданне і на авалоданне крытычным пісьмом. Напрыклад, вынікам аналізу вэб-старонкі па форме ацэньвання можа быць разгорнуты пераканаўчы электронны ліст сябру пра тое, ці варта (або не варта) публікаваць такія дадзеныя ў Інтэрнэце, і размесціць гэты ліст у гасцявой кнізе сайта або даслаць яго электроннай поштай уласнікам сайта.
6. Пасля работы вучняў у парах ці малых групах з формамі ацэньвання можна абмеркаваць пытанне: „Які пункт (пытанне) ты б жадаў вынесці на агульнае абмеркаванне?“

Менавіта ў сярэдніх класах дарэчна пачаць фармаваць веды пра ход разумовых аперацый. Варта пазнаёміць вучняў са звесткамі аб кагнітыўным стылі і фармаваць паняцці пра метакагнітыўныя веды - а менавіта, веды аб спосабах мыслення, аб сваім уласным мысленні, яго моцныя і слабыя бакі.

Крытычнае ацэньванне вэб-сайтаў (сярэднія класы)

Крытычнае ацэньванне вэб-сайтаў.

(Сярэдняя школа, 6–8 класы)

Імя вучня: _____ Дата: _____

URL (адрас) вэб-старонкі <http://> _____ Назва сайта _____

Частка 1: Выгляд сайта і зручнасць яго выкарыстання

Прачытай пытанні, паставі X у калонцы „так“ або „не“

№	Пытанне	Так	Не
16.	Ці доўга загрузалася старонка?		
17.	Ці пазначае аўтар артыкула сваё імя?		
18.	Ці ёсць на старонцы электронны адрас аўтара? Тэлефон?		
19.	Ці ёсць на старонцы інфармацыя, калі гэтая старонка была створаная? абнаўлялася?		
20.	Калі ты выходзіш на іншыя старонкі гэтага сайта, ці ёсць магчымасць вярнуцца на першую старонку?		
21.	Ці ёсць фатаграфіі на старонцы?		
22.	Калі так, ці пазначана, калі, хто і дзе зрабіў гэтыя фатаграфіі?		
23.	Калі ёсць фатаграфіі, ці можна быць упэўненым, што аўтар не змяняў (рэдагаваў) іх?		
24.	Ці можаш ты ўпэўнена сцвярджаць, што фатаграфіі праўдзівыя?		
25.	Ці ёсць у артыкуле спасылкі на іншыя старонкі па гэтай тэме?		
26.	Ці працуюць гэтыя гіперспасылкі?		

Выснова па частцы 1

Выкарыстоўваючы свае адказы на пытанні, запішы, чаму б ты раіў (ці не раіў) гэты сайт сваім таварышам для выкарыстання пры вывучэнні гэтай тэмы.

Частка 2: Што ёсць на старонцы і навошта яна была створаная

Прачытай пытанні, паставі X у калонцы „так“ ці „не“

№	Пытанне	Так	Не
24.	Ці гаворыць назва старонкі, артыкула, аб чым менавіта ён?		
25.	Ці ёсць на старонцы (у артыкуле) абзац або гаворка, што тлумачыць, для чаго яна была створаная?		
26.	Ці падае аўтар дадатковыя звесткі пра сябе (у якой установе працуе, чым займаецца і г.д.)?		
27.	Як ты думаеш, ці мае аўтар дастаткова ведаў, каб пісаць такія навуковыя артыкулы?		
28.	Ці дапамагаюць табе ілюстрацыі на вэб-старонцы лепей зразумець змест артыкула?		
29.	Ці выкарыстоўвае аўтар такія абагульненні, як „усе“, „заўсёды“, „ніколі“, „нідзе“, „ніхто“?		
30.	Ці выкарыстоўвае аўтар такія ацэначныя словы, як „найгоршы“, „найлепшы“, „толькі так“, „карысны“, „шкодны“ і г.д.?		
31.	Ці ёсць у артыкуле факты, якія лёгка праверыць (Што? Дзе? Калі?)?		
32.	Ці можаш ты знайсці (праверыць) гэтую інфармацыю з іншых крыніц (падручніка, энцыклапедыі, навуковых кніжак)?		
33.	Ці можаш ты ўпэўнена сцвярджаць, што інфармацыя, пададзеная ў артыкуле, сучасная, а не састарэлая?		
34.	Ці падае аўтар артыкула агульнапрынятыя, агульнавядомыя думкі?		
35.	Ці ёсць у артыкуле інфармацыя або думкі аўтара, з якімі ты нязгодны?		
36.	Ці ёсць у артыкуле інфармацыя, што прычыць матэрыялам, якія ты знайшоў у іншых крыніцах?		
37.	Ці ёсць у артыкуле інфармацыя, якую ты лічыш непраўдзівай?		

Як ты можаш праверыць, ці праўдзівая інфармацыя ў артыкуле?

Які пункт (пытанне) ты б жадаў вынесці на агульнае абмеркаванне?

Висновы па частцы 2

Праглядзі пытанні і свае адказы Часткі 2, напішы караценькі ліст аўтару, патлумачыўшы, як ты будзеш (ці чаму не будзеш) выкарыстоўваць ягоны артыкул для падрыхтоўкі да свайго ўрока (праекта), аргументуй кожнае сваё сцверджанне.
